

Téma národného obrodenia v tvorbe Tarasa Ševčenka a Jána Kollára: prieniky a kontroverzie

Oleksandr Boroň

BORON', O.: National Revival in the Works of Taras Shevchenko and Ján Kollár: Overlaps and Controversies
SLOVENSKÁ LITERATÚRA 66, No. 1, p. 9 – 27

**Key words: relations, overlaps,
typological matches, differences**

The paper sets a goal to find out whether Taras Shevchenko knew particular works of Ján Kollár, to point out possible contacts as well as typological overlaps between the both writers in terms of reflecting on national revival and also to draw attention to differences between them.

The article combines the methods and techniques of comparative and historical literary studies and comparative and typological literary research.

The comparison of the works of the two great Slavic poets has revealed certain interrelations. It confirms that Shevchenko knew the sonnets 267 (in the original) and 75 (in the Russian translation) from Kollár's poem *Slávy dcéra/The Daughter of Slava* as published in the collection by Amvrosii Metlynsky *Думки і нічи та ще дещо/Thoughts and songs and some other things* (Kharkiv 1839). In terms of artistic representation of national revival there are common elements as well as significant differences in the approaches of either writer: while what Kollár had in mind was revival of Slovaks and Czechs in a wider circle of Slavic nations implementing the idea of Pan-Slavism, Shevchenko was (very probably) familiar with this conception, its echos are recorded in the dedication of the poem *Єремук/The Heretic* and other of his works, what worried him was mainly the misery of the Ukrainian nation, which was in Imperial Russia deprived of its own history, language, culture and any national rights in general.

The gained results provide the basis for establishing the borders of assumed Shevchenko's adoption of the Czecho-Slovak revivalist's knowledge.

**Klíčové slová: vzťahy, prieniky,
typologické zhody, rozdiely**

Ako klúč k detailnému porovnaniu diela Tarasa Ševčenka a Jána Kollára slúži jediná zmienka o tejto osobnosti českého a slovenského národného hnutia v básnickej tvorbe ukrajinského spisovateľa, konkrétne – v epistoľe *І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні мое дружнєє посланіє* (*Mŕtvym aj živým i nenarodeným krajanom mojím na Ukrajině aj tým nie na Ukrajině moje priateľské poslanie*, 1845). Skôr ako sa sústredíme na básnickú tvorbu oboch umelcov, pokiaľ ide o relevantnosť alebo rozdielnosť v ponímaní témy národného obrodzenia, mali by sme opätovne dôkladne preskúmať informácie o tom, nakoľko bol Ševčenko oboznámený s publikáciami Kollára, a odkryť ich korelácie.

Mykola Pavljuk pripúšťa, že práce Kollára mohli byť Ševčenkovi známe z prekladov Osypa Boďanského, najmä úryvok z poémy *Slávy dcéra* (1824, rozšírené vydanie – 1832, posmrtné posledné vydanie – 1852) v jeho knihe *О народной поэзии славянских племен* (*O národnej poézii plemien slovanských*, Moskva, 1837), a Izmaila Sreznevského – traktát *Про литературну взаємність поміж племенами і нариччями слов'янськими*¹ (*O literárnej vzájomnosti medzi plemenami a nárečiami slovanskými*, po rusky – *О литературной взаимности между племенами и наречиями славянскими*).² Kollár najprv uverejnil správu po česky v almanachu *Hronka* (1836) a až potom vyšlo doplnené osobitné vydanie v nemčine – *Über die literarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slawischen Nation* (1837). Podobne v štúdiách o Ševčenkovi došlo k omylu zdroja, ktorý možno identifikovať. V indexe časopisu *Отечественные записки* Vladimir Bohrad ako autora prekladu uviedol Michaila Pogodina na základe listu Petra Pletňova adresovaného Jakubovi Hrotovi 22. októbra v roku 1846: „*Toto vynikajúce dielo preložil a poskytol časopisu „Otečestvennyje zapiski“ Pogodin.*“³ Okrem toho je v poznámke k štúdiu v časopiseckej publikácii uvedené: „*Táto lyrická úvaha jedného z najslávnejších slovanských učencov našej doby vyšla nedávno v Rakúsku po nemecky ako osobitná kniha. (Текст, in-8°). Sme presvedčení, že každý spomedzi ruských čitateľov si ju s pôžitkom prečíta a ocení jej dôležitosť. Za doručenie tohto prekladu vďačíme М. Р. Pogodinovi.*“⁴ Do ruštiny traktát skutočne preložil Jurij Samarin len za pomoci Pogodina.⁵ Očividne mylné tvrdenie o Sreznevskom ako prekladateľovi Kollárovej štúdie je nekriticky prevzaté z článku Ivana Franka *Слов'янська взаємність в розумінні Яна Коллара і тепер* (*Slovanská vzájomnosť v ponímaní Jána Kollára a v súčasnosti*, po prvýkrát – v časopise *Народ/Нáрод*, 1893), nesprávne posúdeného v 50-zväzkovom vydaní diela I. Franka, kde sa na chybu neupozorňuje.⁶ V inom článku z toho istého roku *Литературне відродження Полудневої Русі і Ян Коллар* (*Literárne obrodzenie južnej Rusi a Ján Kollár*) Franko

1 ПАВЛЮК, Микола: Коллар Ян. In: *Шевченківська енциклопедія в 6 т.* Київ : НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка, 2013, т. 3: I – Л, с. 455.

2 КОЛ[Л]АР, Иоанн: О литературной взаимности между племенами и наречиями славянскими. In: *Отечественные записки*, т. VIII, 1840, № 1 (январь), отд. II, с. 1 – 24; № 2 (февраль), отд. II, с. 65 – 94.

3 БОГРАД, Владимир: *Журнал «Отечественные записки»: 1839 – 1848: Указатель содержания.* Москва : Книга, 1985, с. 402.

4 КОЛ[Л]АР, Иоанн: О литературной взаимности между племенами и наречиями славянскими. In: *Отечественные записки*, т. VIII, 1840, № 1 (январь), отд. II, с. 1.

5 ЗАЙЦЕВА, Александра: Ян Коллар. In: *История словацкой литературы.* Москва : Наука, 1970, с. 61.

6 ФРАНКО, Иван: Слов'янська взаємність в розумінні Яна Коллара і тепер. In: *ФРАНКО, Иван. Зібрання творів у 50 т.* Київ : Наукова думка, 1981, т. 29, с. 60, с. 571.

opatrne argumentoval: „*Môžeme sa len domnievať, že diela Kollára a najmä jeho kniha o slovanskej vzájomnosti, boli čítané v Charkove v tom kruhu učencov a slovanofilov, z ktorého vzišli Sreznevskij a Kostomarov.*“⁷ Odkiaľ mal Franko informácie o Sreznevskom ako o prekladateľovi Kollárovho traktátu, nie je známe. Nejasné dôvody pre takýto záver mohli vyplynúť z redakčnej poznámky o tom, že Sreznevského, ktorý vtedy cestoval po slovanských krajinách poverili, aby zabezpečil kontakty medzi časopisom *Отечественные записки* (*Otečestvennyje zapiski*) a Kollárom.⁸ Nepresnosť je zopakovaná v aktualizovanom príspevku Ivana Dzijubu o slovanofiloch a Ševčenkovi, čo svedčí o rozšírenosti tohto omylu.⁹

Preto je pravdepodobné, že Ševčenko prečítal traktát v *Отечественных записках* (*Otečestvennych zapiskach*) – v jednom z dvoch dobových popredných časopisov, vydanie ktorých čitatelia veľmi pozorne sledovali. Napríklad v májovom čísle bola zverejnená anonymná recenzia na zbierku *Кобзар* (*Kobzar*) v roku 1840¹⁰, ktorá, samozrejme, básnika zaujímala. Všetko to zvyšuje pravdepodobnosť, že Ševčenko poznal príspevok Kollára. V tomto prípade je logické snažiť sa najst' ohlasy Kollárových myšlienok v Ševčenkovej poézii, hoci takéto porovnanie – vedecko-publicistického príspevku a umeleckej tvorby – bude pomerne relatívne.

Ševčenko mohol venovať pozornosť zmienke o ukrajinskom jazyku. Keď Kollár vyratúva, ktoré jazyky spolu súvisia, medzi menšími nárečiami, ktoré má ovládať vzdelaný a osvietený Slovan „*другого класу*“ / „*druhej triedy*“ (v porovnaní s prvým – „*невысокооученым*“ – nie dostatočne vzdelaným a tretím vzdelancom, profesionálnym filológom a historikom) menuje medzi inými „*малоросійське*“ / „*maloruské*“ – v ruskom jazyku.¹¹ Netreba dodať, že pre ukrajinského básnika bol rodný jazyk úplne samostatný a sebestačný vo vzťahu k dominantnej ruštine.

Je dôležité dôkladne porozumieť česko-slovenského dejateľa, aby sme sa vyhli nebezpečenstvu absolutizácie v chápaní jeho idey o slovanskej vzájomnosti. Kollár zdôrazňoval nevyhnutnosť literárnej a duchovnej jednoty Slovanov, ale len vtedy, ak sa zachová národná identita (na tomto mieste a ďalej citujeme podľa časopisu *Отечественные записки*, ktorý bol dostupný Ševčenkovi): „... *nikto by nemal vstupovať do cudzích hraníc a presne tak isto nepúšťať do svojich, ale zachovávať vlastnú slobodnú oblasť spolu so všetkými ostatnými. S reciprocitou zostávajú všetky kmene a dialekty bez zmeny na svojich pôvodných miestach, ale vzájomnou činnosťou a súťaživosťou prispievajú k rozvoju spoločnej národnej literatúry.*“¹² Súčasne v nasledujúcom paragrafe rozhodne popiera akúkoľvek možnosť politického zjednotenia Slovanov: „... *vzájomnosť nespočíva v politickej únii všetkých Slovanov, v akýchkoľvek demagogických úkladoch alebo revolučných vzburách proti vládam a panovníkom, z ktorých vyplýva len zmätok a nešťastie. Literárna vzájomnosť môže byť aj tam, kde*

7 ФРАНКО, Иван: Літературне відродження Полудневої Русі і Ян Коллар. In: ФРАНКО, Иван. *Зібрання творів у 50 т.* Київ : Наукова думка, 1981, т. 29, с. 49.

8 КОЛ[Л]АР, Иоани: О литературной взаимности между племенами и наречиями славянскими. In: *Отечественные записки*, т. VIII, 1840, № 2 (февраль), отд. II, с. 89.

9 ДЗЮБА, Иван: Шевченко і Хом'яков. In: ДЗЮБА, Иван. *Тарас Шевченко серед поетів світу.* Київ : Либідь, 2017, с. 315.

10 Кобзарь Т. Шевченка. In: *Отечественные записки*, т. X, 1840, № 5, отд. VI, с. 23 – 24.

11 КОЛ[Л]АР, Иоани: О литературной взаимности между племенами и наречиями славянскими. In: *Отечественные записки*, т. VIII, 1840, № 1 (январь), отд. II, с. 5.

12 Ibid, с. 3.

12 *сú ľudia pod rôznymi žezlami, rozdelení do mnohých štátov, kráľovstiev, kniežatstiev alebo republik. Vzájomnosť môže byť aj tam, kde ľudia majú rôzne náboženstvá, cirkvi a vierovyznania, rôzne písmená, podnebie a krajiny, zvyky a obyčaje. Nie je nebezpečná pre svetské vlády a panovníkov, ponecháva v pokoji hranice a regióny, závislosť občanov od jedného alebo druhého panovníka a iné podobné politické okolnosti.*¹³ Ide o celkom opodstatnené výhrady založené na znalosti reálií Rakúskej monarchie. Kollár sa v každom smere snažil ochrániť pred obvineniami z pokusu podkopať vtedajší štátny systém a zavedené hranice, ktoré v skutočnosti rozdeľovali nielen rôzne slovanské národy, ale niekedy aj jeden národ, najmä ukrajinský. O tom Ševčenko veľmi dobre vedel – v úvode do poémy *Єретик (Kacir, 1845)* napísal:

roč. 66, 2019, č. 1

*А німчики пожарище
Й сирót розділили.
Виростали у кайданах
Слав'янські діти,
І забули у неволі,
Що вони на світі!* (pp. 24 – 29).¹⁴

*Nemčúri si spálenisko,
siroty delili.
V ťažkých putách vyrastali
starých Slávov deti,
v putách zabudli na dávny
bratský zväzok svätý.*¹⁵

Slová Kollára o tom, že „*mnohí Slovania sa za celý život nepriučia ničomu slovanskému*“¹⁶ sa prelínajú so Ševčenkovými riadkami z posolstva *І мертвим, і живим... (Aj mŕtvym, aj živým...)*, ktoré kvôli správne pochopeniu uvádzame v širšom kontexte:

*Якби ви вчилися так, як треба,
То й мудрость би була своя.
А то залізете на небо:
«І ми не ми, і я не я,
І все те бачив, і все знаю,
Нема ні пекла, ані Раю.
Немає й Бога, тільки я!
Та куций німець узловатий,
А більш нікого!...» – «Добре, брате,*

13 КОЛ[Л]АР, Иоанн: О литературной взаимности между племенами и наречиями славянскими. In: Отечественные записки, т. VIII, 1840, № 1 (январь), отд. II, с. 3.

14 ШЕВЧЕНКО, Тарас: *Повне зібрання творів у 12 т.* Київ : Наукова думка, 2001, т. 1: Поезія 1837 – 1847. Посилаючись на поетичні твори Шевченка, вказуємо в тексті лише номери рядків за виданням

15 Tento aj ďalšie preklady T. Ševčenka uvádzame podľa: KOKAVEC, Julo: zb. *Dumy moje...* Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959.

16 КОЛ[Л]АР, Иоанн: О литературной взаимности между племенами и наречиями славянскими. In: Отечественные записки, т. VIII, 1840, № 1 (январь), отд. II, с. 19.

Що ж ти таке?»
 «Нехай скаже
 Німець. Ми не знаєм».

Отак-то ви навчаєтесь
 У чужому краю!
 Німець скаже: «Ви могли».
 «Могли! могли!»
 Золотого Тамерлана
 Онучата голі.
 Німець скаже: «Ви слав'яне».
 «Слав'яне! слав'яне!»
 Славних прадідів великих
 Правнуки погані!
 І Коллара читаєте
 З усієї сили,
 І Шафарика, і Ганка,
 І в слав'янофіли
 Так і претесь... І всі мови
 Слав'янського люду –
 Всі знаєте. А свої
 Дас[т]ьбі... Колись будем
 І по-своєму глаголать,
 Як німець покаже
 Та до того й історію
 Нашу нам розкаже, –
 Отойді ми заходимось! (pp. 91 – 124).

Ak vzdeláte sa, ako treba,
 nájde sa vám i múdrosť svoja.
 A tak zaleziete do neba:
 My už sme tu, a ja – nie ja!
 Videl som to, všetko poznám ja:
 niet na svete pekla, ni raja,
 niet ani boha – som len ja!
 A ešte Nemec uzlovatý,
 potom už nikto! ... „Braček zlatý,
 a čože ty si?“
 „To nech povie
 Nemec, nevieme my.“
 Nuž tomu sa naučate
 tam v tej cudzej zemi!
 Nemec vraví: „Mongoli ste.
 Mongoli! Mongoli!“
 Zo zlatého Tamerlána
 onuce zdrap holý.
 Nemec vraví: „Slovani ste!
 Slovani! Slovani!“

*Pradedov ste veľkých, slávnych
 pravnuci – pohani!
 Aj Kollára čítavate
 celou mocou, silou,
 Šafárika, ba i Hanku
 a k slavianofilom
 tlačíte sa... Všetky reči
 slovanského ľudu
 poznáte tiež. Stačila by
 vlastná... Radi budú
 aj po našom gagotávať,
 ak Nemec rozkáže,
 keď minulosť ukáže im
 a dejiny naše.
 Potom sa aj schádzať budú!*

Oleksandr Jarovyj je dokonca presvedčený o tom, že v tomto fragmente Ševčenko v skutočnosti poetickou formou prerozprával kľúčové ideové momenty z prác Kollára i Šafárika.¹⁷ Súhlasíme s tým, že bádateľ jednoznačne zjednodušuje umelecký význam posolstva a najmä citovaného úryvku. Ukrajinského básnika trápi bezmyšlienkové osvojenie si cudzieho poznania, nekritické napodobňovanie „nemeckých“ (v širšom slova zmysle – cudzích) koncepcií pri interpretácii vlastných dejín. Treba poznamenať, že krajanovia sa podľa Ševčenka naučili veľa slovanských jazykov, pýšia sa tým, že čítajú diela česko-slovenských buditeľov, ale nepoznajú materinský jazyk, čím sa zdôvodňuje obžaloba básnika. To znamená, že jeho rodáci si doslova berú príklad z postojov predstaviteľov slovanského obrodovania, najmä Kollára, pritom zabúdajú na hlavnú vec – skutočné vlastenectvo, ktoré je založené na hlbokom poznaní vlastnej kultúry, histórie a jazyka a pod.

Kollár varoval pred pohrdaním národom, pričom rozlišoval medzi láskou k rodnej krajine a ľuďom, jeho myšlienky súzvučia s uvedenými Ševčenkovými riadkami: „*Láska k vlasti je prirodzenou pohnútkou, láska k svojmu národu je ovocím vzdelania, rozumným javom... Komu vďačíme za naše najlepšie a najušľachtilejšie potešenia? Nie sebe, nie svojej krajine, ale našim predkom a súčasníkom. Kto ponížuje svoj národ, nerešpektuje a nemiluje jeho jazyk, pohŕda jeho duchom a charakterom, nemôže živiť pravú lásku k svojej krajine.*“¹⁸ Ďalej pokračuje: „*Menšie musí byť podriadené väčšiemu, najvznešenejšiemu: láske k svojej krajine – láske k svojmu národu. Potoky, rieky, riavy sa vlievajú do mora; tak sa jednotlivé krajiny, provincie, kmene, nárečia musia zlúčiť do národa. Všetci Slovania majú jednu vlasť.*“¹⁹ To, čo je uvedené v práci Kollára, pripomína známe slová Ševčenka z poémy *Єретук* (Kacíř):

17 ЯРОВИЙ, Олександр: Ідея слов'янської взаємності на українському ґрунті: концепція Я. Коллара в осмисленні Т. Шевченка. In: *Слово і Час*, 1999, № 1, с. 34.

18 КОЛЛ[Л]АР, Иоанн: О литературной взаимности между племенами и наречиями славянскими. In: *Отечественные записки*, т. VIII, 1840, № 1 (январь), отд. II, с. 13.

19 Ibid.

*I – о диво! трупи встали
 I очі розкрили,
 I брат з братом обнялися
 I проговорили
 Слово тихої любові
 Навіки і віки!
 I потекли в одно море
 Слав'янській ріки! (pp. 48–55).*

*Ajhla – zázrak! Telá vstali,
 oči otvorili,
 jak brat s bratom objali sa,
 vedno hovorili
 tiché slová veľkej lásky
 až na večné veky!
 Do jedného mora vtiekli
 všetkých Slávov rieky!*

Ukrajinský básnik oslavuje slovanské obrodenie zrealizované vďaka týmto osobnostiam – hlavne Šafárikovi, ktorému je venovaný citovaný úvod do poémy. Návrat slovanských národov do aktívneho kultúrneho života bol možný nielen vďaka Kollárovej koncepcii slovanskej vzájomnosti. Ševčenko použije obraz bratskej lásky medzi spriaznenými národmi a ten prekonáva dávne historické spory.

Kľúčová metafora – „народи – ріки“ / „národy – rieky“, ktoré sa vlievajú „в одно море“ / „do jedného mora“ sa v ďalších riadkoch modifikuje, získava sémantické podtexty:

*Слава тобі, любомудре,
 Чеху-слав'янине!
 Що не дав ти потонути
 В німецькій пучині
 Нашій правді. Твоє море
 Слав'янськеє, нбве!
 Зтого вже буде повне,
 I попливе човен
 З широкими вітрилами
 I з добрим кормилом,
 Попливе на вольнім морі,
 На широких хвилях.
 Слава тобі, Шафарику,
 Вовіки і віки!
 Що звів еси в одно море
 Слав'янській ріки! (pp. 56–71).*

*Sláva tebe, pravdomilný
 Čech a Slovan pravý,
 že si nedal, by pohltil*

*nemecký prúd dravý
 našu pravdu. To slovanské
 nové more – sláva,
 tvoje more, naplní sa
 a loďka popláva
 s mohutnými vetrilami
 i s kormidlom pevným,
 voľnou cestou, šírym morom,
 ponad búrne peny.
 Sláva tebe, Šafáriku,
 až na večné veky,
 že si zvolal v jedno more
 všeslovanské rieky!*

„Німецька пучина“ / „nemecký prúd“ je v opozícii k „морю слов’янському – моему“ / „moru slovanskému – tvojmu“, teda takému, ktoré vzniklo následkom vedeckej a spoločenskej práce Šafárika, ktorý zdôvodnil možnosť slovanskej jednoty. Autor *Сретика*, samozrejme, nemohol nepoznať zdanlivo podobné riadky zo známej básne Alexandra Puškina *Клеветникам России* (*Ohováračom Ruska*, 1831):

*Кто устоит в неравном споре:
 Кичливый лях или верный росс?
 Славянские ль ручьи сольются в русском море?
 Оно ль иссякнет? вот вопрос.²⁰*

*Кто неподляне в неровней хадке:
 Выватаваčný Lach²¹ alebo verný Ross?
 Чи са слованскé потoky zlejú v ruskom mori?
 Zmizne ono? To je otázka!*

Dokonca aj na lexikálnej úrovni padnú do oka rozdielne prístupy oboch spisovateľov: pre Puškina sú slovanské národy – „ручьи“ / „потoky“ a nie rieky, kým more je bezpochyby „русское“ / „ruské“, iné si ruský básnik predstaviť nevie, hoci si prezieravo pripúšťal možnosť jeho zmiznutia bez stopy. Ševčenkove slová očividne obsahujú istý polemický postoj k hurá-patriotickej vlasteneckej básni Puškina. Práve kvôli tomu ukrajinský básnik nespomína konflikty medzi slovanskými národmi a nalieha na zblíženie.

K slovám Kollára, v ktorých je vyslovená lútosť nad tým, že troch najvýznamnejších slovanských básnikov, medzi nimi i Puškina, nenadchýna genialita slovanskej vzájomnosti, redaktor časopisu urobil poznámku – z dnešného pohľadu pomerne komickú, v ktorej sa čuduje, že autor traktátu nepozná ani *Piesne západných Slovanov*, ani *Ohováračom Ruska*, ani „iné diela, v ktorých si Puškin tak

20 ПУШКИН, Александр: *Полное собрание сочинений в 10 т.* Ленинград: Наука. Ленингр. отд-ние, 1977, т. 3. Стихотворения, 1827 – 1836, с. 209.

21 (Lach – hanlivé označenie Poliaka – pozn. prekl.)

hlboko uvedomoval nevyhnutnosť tejto vzájomnosti a takýto vznešený cieľ jej ukázal.”²² Skutočne, ako je známe, báseň *Клеветникам России* (Ohováračom Ruska) jasne zaváňa cárskym šovinizmom.

Účinnú reakciu Ševčenka mohlo vyvolať aj takéto vyhlásenie Kollára: „Čím menej je slovanský kmeň oboznámený s charakterom, jazykom a literatúrou ostatných kmeňov, tým viac myslí na seba, tým menej myslí na iných; jeho nadutosť nachádza potravu v tejto nevedomosti, jeho odpor voči ostatným hľadá v ňom prepáčenie.“²³ Práve pri tom básnik veľmi zreteľne obvinil „москалѣ“ / „moskalov“ v úvode nezrealizovaného vydania *Кобзаря* (1847): „Kričia o bratstve a hryzú sa ako besné psy. Kričia o jedinej slovanskej literatúre a nemajú záujem pozrieť sa na to, čo sa deje u Slovanov! Či si prečítali aspoň jednu knihu poľskú, českú, srbskú alebo hoc i našu (pozn. prekl. – ukrajinskú)? Lebo my chvalabohu nie sme Nemci! Neprečítali. Prečo? Pre tých, ktorí nechápu. Keď sa im naša kniha dostane do rúk až kričia a chvália to, čo je najhoršie.“²⁴ Ukrajinského spisovateľa pohoršovalo to, že napriek vznešeným slovám sa ruskí slaviofilci okrem vlastného národného sveta sa nezaujímal o nič iné, takže dbali ani nie tak o kultúrnu výmenu s ostatnými Slovanmi, ako o popularizáciu ruskej literatúry a jazyka, hlavne šírením ruských kníh v slovanských krajinách.

„Перші проблиски думок о слов'яниціні“ / „Prvé záblesky myšlienok o slovanstve“ v Ševčenkových dielach, hlavne v poéme *Гайдамаки* (Hajdamáci, 1839 – 1841), dráme *Нукма Гайдаї* (Nykyta Hajdaj, 1841) Franko potvrdzuje, že pozná Kollárov traktát²⁵. Čo sa týka poémy, učenec mal evidentne na mysli fragment z *Передмови* (Úvodu, v skutočnosti *Doslov*) napísaný, ako na to upozorňuje Oles Fedoruk, v roku 1841²⁶, v ktorom si autor poznamenal: je to veselé vypočúť si myšlienku o tom, ako: „sa bili Poliaci s kozákmi; veselo... a predsa si povieš: Chvála Bohu, že to pomínulo, a najmä keď si spomenieš, že všetci sme deti jednej matere, všetci sme Slovania. Srdce bolí ale potrebné je hovoriť: nech synovia aj vnuci vidia, že ich otcovia sa mýlili, nech sa znova zblížujú so svojimi nepriateľmi. Žitom a pšenicom pokrytá ako zlatom, nech nerozdelená ostane naveky od mora k moru slovanská zem.“²⁷ V dráme nachádzame nahlas vyslovené myšlienky Mykytu Hajdaja: „Slovania, nešťastní Slovania! Tak nemilosrdne a tak veľa vašej udatnej krvi preliali vnútorné rozbroje! Vari vám je naveky súdené byť ihriskom pre cudzincov? Či nastane hodina vykúpenia? Či príde múdry vodca z vášho prostredia, aby

22 КОЛЛІАР, Иоанн: О литературной взаимности между племенами и наречиями славянскими. In: *Отечественные записки*, т. VIII, 1840, № 1 (январь), отд. II, с. 9.

23 КОЛЛІАР, Иоанн: О литературной взаимности между племенами и наречиями славянскими. In: *Отечественные записки*, т. VIII, 1840, № 2 (февраль), отд. II, с. 88.

24 ШЕВЧЕНКО, Тарас: *Повне зібрання творів у 12 т.* Київ : Наукова думка, 2003, т. 5.: с. 207. Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. «Букварь южнорусский». Записи народної творчості.

25 ФРАНКО, Иван: Слов'янська взаємність в розумінні Яна Коллара і тепер. In: ФРАНКО, Иван: *Зібрання творів у 50 т.* Київ : Наукова думка, 1981, т. 29, с. 60.

26 ФЕДОРУК, Олесь: *Перше видання Шевченкових «Гайдамаків»: Історія книжки.* Київ : Критика, 2013, с. 19.

27 ШЕВЧЕНКО, Тарас: *Повне зібрання творів у 12 т.* Київ : Наукова думка, 2001, т. 1: Поезія 1837 – 1847, с. 512.

18 *uhasil plameň sporu a spojil láskou a bratstvom mohutný kmeň?*²⁸ Pritom nemáme dôvod jednoznačne tvrdiť, že Kollár mal nejaký vplyv na citované úryvky – jeho traktát mohol byť jedným z mnohých silných impulzov k samostatnému pochoopeniu dramatickej ukrajinskej histórie, najmä Kolijivščyny. (Kozácko-vidiecke národno-oslobodzovacie povstanie na Pravoberežnej Ukrajine v rokoch 1768 – 1769 – pozn. prekl.). Evidentne, celoslovanský kontext uvedených básnikových úvah vznikol z podnetu česko-slovanských buditeľov.

roč. 66, 2019, č. 1

Vracajúc sa na začiatok našej štúdie, dohady Pavljuka o tom, či Ševčenko poznal prácu Boďanského *O народной поэзии славянских племен (O ľudovej poézii slovanských kmeňov)*, ktorá zdanlivo obsahuje preklady úryvkov z poémy *Slávy dcéra*, je potrebné upresniť, že v Pavljkovej magisterskej práci nenachádzame preklady, ale ruskými písmenami transkribované citáty, najmä štvorveršie zo sonetu 521 (Spev štvrtý *Лема / Lethe*).²⁹ V origináli:

*Celé nebe slavské napelňuje
nejen harmonie muzická
a s ní zpěvu zvučnost nadlidská,
která srdce divně okouzluje.*³⁰

Na konci vedeckej práce bádateľ uvádza fragmenty predspevu k poéme (s prekladom jednotlivých slov v poznámkach pod čiarou) – spolu 42 riadkov z počtu 112.³¹ V predspeve sa stručne opisujú žalostné pomery kedysi hrdinských a dnes podrobených Slovanov, avšak v záverečnej časti básnik vyslovuje nádej, že „Čas vše mění, i časy, k vítězství on vede pravdu, / co sto věků bludných hodlalo, zvertne doba“. Ševčenko zjavne neprehliadol zmienku o Ukrajincoch:

*Kde ste se octli, milé zde bydlivších národy Slávů,
národy, jenž Pomoří tam, tuto Sálu pili?
Sorbů větve tiché, Obodritské říše potomci,
kde kmenové Vilců, kde vnukové ste Ukrů?*

Nárek Kollára za hrdinským obdobím Slovanov má mnohé paralely v básňach Ševčenka, ktorý pripomínal potomkom slávne stránky (ukrajinskej – pozn. prekl.) histórie. Česko-slovanský buditeľ spomína v predspeve aj prebehľíkov, ktorí verne slúžia novým pánom a očierňujú svoju vlasť:

28 ШЕВЧЕНКО, Тарас: *Повне зібрання творів у 12 т.* Київ : Наукова думка, 2003, т. 3, с. 21. Драматичні твори. Повісті.

29 БОДЯНСКИЙ, Осип: *О народной поэзии славянских племен. Рассуждение на степень магистра философского факультета первого отделения, кандидата Московского университета.* Москва : 1837, с. 47.

30 KOLLÁR, Ján: *Slávy dcera.* Digitalizátor: Martin Odler. Zlatý fond denníka SME. 2007. In: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/142/Kollar_Slavy-dcera/1#axzz41Ob64BgU. Všetchny citovaniia originalu zrobleno za dzerelom, яке далі не вказуємо.

31 БОДЯНСКИЙ, Осип: *О народной поэзии славянских племен. Рассуждение на степень магистра философского факультета первого отделения, кандидата Московского университета.* Москва, 1837, с. 145 – 146.

*Odrodili synové však, své sami matce často
bič macechy hříšné oblizující, lají.*

O krajanoch-renegátoch Ševčenko satiricky píše v poéme *Сон / Комедія* (*Sen / Komédia*, 1844):

*По-московській так і ріжуть,
Сміються та лають
Батьків своїх, що змалечку
Цвенькать не навчили
По-німецькій / ... (pp. 512 – 516).*

*Po moskaľsky talárajú,
rehocú sa, kľajú
otcov svojich, že za mala
učit' ich nedali
po nemecky / ...*

Podobnosť s Kollárovými slovami je zrejmá. Ševčenko s horkosťou hovorí o denacionalizácii, pretvárajúc tak obraz krajanov do obsiahlych záverov:

*Україно! Україно!
Оце твої діти,
Твої квіти молодії,
Чорнилом політі.
Московською блекотою
В німецьких теплицях
Заглушені!.. Плач, Україно!
Бездітна вдовице! (pp. 522 – 529).*

*Ukrajina! Ukrajina!
Hľadže – tvoje deti
atramentom zamazané,
tvoje mladé kvety,
po moskovsky talárajú,
v nemeckých tepliciach
dusia sa ti!... Ukrajina,
bezdetná vdovica!*

Kollár odsúdil zločiny Teutónska, veď krutý Nemec preliat veľa ľudskej krvi, nivočiac „*дїтеї Славу*“ / „*deti Slávy*“. Ukrajinský básnik, pomerne vzdialený od historických reálií Slovenska a Česka, spomínajúc „nemecké“, vyjadruje názor o zhubnom vplyve germanizácie na ukrajinskú národnú identitu, teda vzdelania výlučne podľa cudzích noriem, varuje pred nebezpečenstvom kultúrnej asimilácie, okrem iného aj na pôde ruských univerzít obsadených v tom čase Nemcami.

Česko-slovenský buditeľ si kladie rétorickú otázku: „*O, kdo přijde tyto vzbuditi hroby ze sna živého? / Kým přiveden slušný k své bude vlasti dědic?*“ Motív

20 prebudenia mohýl, ktoré zachovávajú historickú pamäť národa doslova preniká celou Ševčenkovou poéziou – hlavne v období pred vyhnanstvom do exilu.³² Je vhodné si na tomto mieste pripomenúť už citované riadky z poémy *Єретик (Kacíř)*: „(...) *тпynu встали (mr̄tvoly vstali) / I oči rozkryли (A oči sa otvorili)*“ a tak ďalej, ktoré sú akoby odpoveďou Kollárovi.

Vo všeobecnosti popri dôkazoch o tom, že Ševčenko dobre poznal vedecké práce Boďanského – pozri napríklad v básnikových *Археологічних нотатках (Archeologických poznámkach)* zmienky o publikácii učenca v májovom čísle *Журналу Міністерства народного просвещення (Časopisu Ministerstva vzdelávania)* za rok 1838, časť XVIII; Ševčenko však chybné uvádza rok 1836³³, nie je s určitosťou známe, či básnik čítal jeho magisterskú prácu. Avšak Anhelina Polotaj si všimla, odvolávajúc sa na Ševčenkove *Твори (Diela)* vo vydaní V. Jakovenka z roku 1911, že Boďanského knihu dostal Ševčenko od Jevhena Hrebinku.³⁴ Ale táto informácia bádatelky sa nepotvrdila.³⁵ Nespomína ju ani Volodymyr Melnyčenko v špeciálnej monografii venovanej vzťahom medzi Ševčenkou a Boďanským.³⁶

V inej práci Pavljuk uvádza, že dôkazom záujmu o Kollárovu poéziu sú v ukrajinskej literatúre epigrafy z *Русалки Дністрової (Rusalky Dnistrovej)*, 1837) a rovnako aj v zbierke Amvrosija Metlynského *Думки і пісні та ще де що (Myšlienky a piesne a ešte niečo)*, Charkov, 1839).³⁷ Je to dôležitý ukazovateľ, pretože Ševčenko veľmi dobre poznal zbierku básní Metlynského, ktorú spomínal v liste Pylypovi Koroľovovi 18. novembra 1842: „*Uctieвайте, будьте добрі, Metlynského, nech ho Pán Boh spasí za jeho „Myšlienky už len za to, že sú“*³⁸ a v liste Jakovovi Kucharenkovi z 1., 10., 16. apríla 1854 (zodpovedajúci fragment – zo 16. apríla): „*Do Charkova, Metlynskému možno niekedy pišeš, pozdrav ho a povedz mu, že ja som nanešťastie ešte živý a zdravý, blúdím ako po kirgizských stepiach a niekedy ho spomínam aj kvôli jeho „Myšlienkam a ešte niečo“*“.³⁹ Zbierka však neobsahuje epigrafy z diela Kollára, ale v rubrike *Луна из Словении (Ozvena zo Slovinska)* s podpisom „Kollar“ sa v origináli nachádza⁴⁰ sonet 267 (pieseň druhá *Лабѣ, Рейн, Влтава / Labe, Rén, Veltava* z poémy *Дочка Слави / Slávy dcéra*):

32 БОРОНЬ, Олександр: Типологія образу могили. Ін: *БОРОНЬ, Олександр: Поет і його проза: генеза, семантика і рецепція Шевченкової творчості*. Київ : Критика, 2015, с. 57 – 66.

33 ШЕВЧЕНКО, Тарас: *Повне зібрання творів у 12 т.* Київ : Наукова думка, 2003, т. 5, с. 215. Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. «Букварь южнорусский». Записи народної творчості.

34 ПОЛОТАЙ, Ангеліна: Шевченко і Бодянський. Ін: *Радянське літературознавство*, 1965, № 8, с. 37.

35 ШЕВЧЕНКО, Тарас. Твори в двох томах. [Санкт-Петербург] : Вид. В. І. Яковенка, *Кобзар*, т. I, 1911, с. 378; т. 2, с. 378. т. I

36 МЕЛЬНИЧЕНКО, Володимир: *«На славу нашої преславної України»: (Тарас Шевченко і Осип Бодянський)*. Москва : ОЛМА Медиа Групп, 2008.

37 ПАВЛЮК, Микола: Вірші Яна Коллара та Миколи Костомарова про слов'янське єднання. Ін: *Слово і Час*, 1993, № 12, с. 3.

38 Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т.Шевченком або за його участю. Ін: ШЕВЧЕНКО, Тарас: *Повне зібрання творів у 12 т.* Київ : Наукова думка, т. 6, 2003, с. 20.

39 Ibid, с. 77.

40 МЕТЛИНСЬКИЙ, Амвросій: *Думки і пісні та ще де що Амвросія Могили*. Харьков : 1839, с. 121 – 122.

*Slávie! ó Slávie! ty jméno
sladkých zvuků, hořkých památek,
stokrát rozervané na zmatek,
aby vždycky více bylo ctěno;
od Uralů Tatrám na temeno,
v pouštěch, kde má rovník počátek,
až kde slunka mizí dostatek,
království jest tvoje rozloženo!*

*Mnohos' nesla, avšak křivdy činů
nepřátelských všecky přežila,
ba i špatný nevděk vlastních synů:*

*tak, když jiní snadno v půdě měké,
ty si trůny sobě tverdila
na století rumích dlouhověké!*

Je to svojím spôsobom hymna Slávii, ktorá prežila všetkých svojich nepriateľov, utrpela sklamanie dokonca od vlastných synov, napriek tomu v nekonečnom boji zmocnela a navždy si upevnila svoje miesto. Kollár vyjadril neochvejnú vieru v Slovanov a ich vznešenú misiu v budúcnosti. Ako je známe, motív utrpenia vlasti zo strany krajanov – vlastných detí, sa neraz objavil v Ševčenkovej tvorbe a s osobitým dôrazom v poslanstve *І мертвим, і живим... (Аж мртвym, аж живym, аж ненароденым...)*:

*Доборолась Україна
До самого краю.
Гірше ляха свої діти
Її розпинають (pp. 190 – 193).*

*Do konca už Ukrajina
dobojovala si.
Vlastné deti katujú ťa
horšie ako Lasi.*

V Metlynského zbierke je uverejnený aj sonet 75 z roému *Дочка Слави*⁴¹ (*Slávy dcéra*) v preklade do ruštiny, preklad sa opätovne publikoval, ale bez vysvetliviek o tom, o aké Kollárovo dielo ide.⁴²

*V živobyті lidském žádná změna
horší není jako v pohlaví,*

41 Ibid, c. 129 – 130.

42 МОГИЛА, Амвросій – ГАЛКА, Іеремія: *Поезії*. Київ : Радянський письменник, 1972, с. 84. Ідентифіковано сонет у статті: ЛІХТЕЙ, Тетяна: Словацька поезія ХІХ ст. у дискурсі українсько-словацьких літературних взаємин. Іп: *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 2013, вип. 2 (30), с. 125.

*když se ona outlá rozpraví
povah v něm a charakterů stěna;*

*ženský muž se tak, jak mužská žena
cti a štěstí svého pozbaví;
toho tam se málem zohaví,
této mnohem člověčenství cena:*

*Muži vůle, čin a smělost sluší,
ženě prosba, cit a mlčení,
ten buď více duchem, tato duší;*

*muž ať táhne nebe k cnostem dolů,
žena zemi vzhůru k blažení,
jen tak přijdou krásně k cíli spolu.*

Kollár na tomto mieste hovorí o večnej komplementarite muža a ženy na princípe úprimnej lásky. Príslušný zodpovedajúci text Metlynského – je skôr nepodarený „podstročnik“ ako poetický preklad. Pochopiteľne, Ševčenko si na základe tejto interpretácie Metlynského nemohol vytvoriť primeraný názor na tvorbu česko-slovenského básnika.

Ako poznamenáva Pavljuk⁴³, dovtedy najkomplexnejšiu analýzu Kollárovej poémy obsahuje článok Mykolu Rihelmana, ktorá vyšla v *Московском литературном и ученом сборнике на 1847 год* (v *Moskovskom literárnom a vedeckom zborníku na rok 1847*).⁴⁴ Zahŕňa obsah troch piesní poémy a prózou sú preložené niektoré sonety.⁴⁵ Okrem toho sa Rihelman podelil svojimi dojmami zo stretnutia s Kollárom v Pešti.⁴⁶ Podľa Pavljuka máme všetky dôvody domnievať sa, že kyjevskí „Bratčikovia“ poznali prácu Rihelmana.⁴⁷ Aj keď toto tvrdenie vyzerá byť atraktívne, mali by sme ho odmietnuť, keďže zborník dostal povolenie od cenzúry až 21. februára 1847, preto nemohol vyjsť tlačou pred začiatkom marca. Pripomenieme, Ševčenko bol uväznený 5. apríla a dovtedy sa zdržiaval mimo Kyjeva.

Preskúmali sme informácie o možných kontaktných a genetických vzťahoch medzi tvorbou Kollára a Ševčenka spoliehajúc sa viac na textové a obrazové analógie, stretý motivov a pod. Zároveň v poézii oboch spisovateľov možno vystopovať niektoré typologické zhody. Motívy prozreteľnosti, viera v obrodenie slovanstva, ktorými je naplnená poéma *Slávy dcéra* majú paralelu v úvode poémy *Сретик* (*Kacír*). Kollár v sonete 385 (tretia pieseň) s istotou predpovedá, že o sto

43 ПАВЛЮК, Микола: Вірші Яна Коллара та Миколи Костомарова про слов'янське єднання. In: *Слово і Час*, 1993, № 12, с. 3 – 4.

44 РИГЕЛЬМАН, Николай: Продолжение писем из Вены. In: *Московский литературный и ученый сборник на 1847 год*. Москва : 1847, с. 193 – 260.

45 Ibid, с. 246 – 259.

46 Ibid, с. 244 – 245.

47 ПАВЛЮК, Микола: Вірші Яна Коллара та Миколи Костомарова про слов'янське єднання. In: *Слово і Час*, 1993, № 12, с. 4.

rokov Slávia zosilnie, obnoví sa jazyk, ktorým sa už nebudú hanbiť hovoriť tí, ktorí ho predtým znevažovali, piesne Slovanov sa stanú módnymi nad Seinou i Labem.

Co z nás Slavů bude o sto roků?

Cože bude z celé Europy?

*Slavský život, na vzor potopy,
rozšíří svých všudy meze kroků;*

*a ta, kterou měli za otroků
jen řeč křivé Němců pochopy,
ozývati se má pod stropy
paláců i v ustech samých soků:*

*Vědy slavským potekou též žlabem,
kroj, zvyk i zpěv lidu našeho
bude modným nad Seinou i Labem;*

*o, kýmž i já raděj v tu jsem dobu
narodil se panství slavského,
aneb potom vstanu ještě z hrobu!*

Keď Ševčenko už píše o obrodenom slovanstve, vidí v ňom na rozdiel od Kollára historickú podmienenosť, logický následok kultúrneho úsilia Šafárika a iných česko-slovenských buditeľov. Samozrejme, príliš zavčasu sa dá hovoriť o úplnej slovanskej idyle – básnik to veľmi dobre chápe, keď s nádejou hovorí:

*Щоб усі слав'яне стали
Добрими братами,
І синами сонця правди,
І еретиками
Отакими, як констанцький
Єретик великий!
Мир мирові подарують
І славу вовіку! (pp. 80 – 87).*

*By všetci Slovania boli
dobří, svorní bratia,
pritom deti slnka pravdy.
Takých nezatrátia,
tých kacírov, jak vtedy bol
ten kostnický veľký!
Mier a slávu svetu dajú až na večné veky!*

Ševčenkovi viac záležalo na ukrajinskom národnom obrodení než na utopicom všeslovanskom, v ktorom hlavnú úlohu prevzali Rusi so svojím mesianizmom.

Kollár zaplatil daň za falošnú domnienku o vedúcom postavení Rusov medzi Slovanmi. Napríklad v sonete 282 prirovnáva slovanské národy k zlatu a striebriu, vyslovuje želanie odliat' z týchto kovov monument, kde by hlavou boli

24 Rusi, Poliaci, Česi, Srbi a iné národy – ďalšími časťami tela, vtedy by sa vraj celá Európa sklonila pred týmto obrom. V sonete 266 Slovák obdivuje krásu Kremľa, „svätej Moskvy“, ospevuje tiež hrdinstvá Rusov vo vojne v roku 1812. Pritom ale jeho nadšenie z Ruska nebolo bezbrehé. Napríklad v predchádzajúcom sonete 265 alegoricky opisuje brutálne rozčlenenie Poľska (kozliatka), viní z toho vládcov, a treba rozumieť, že aj ruskú cárovnú. Kým sa veľkolepé obdivovanie Rusov u Kollára javí ako vedľajšia a nenápadná téma, u Ševčenka sa vôbec nenachádza a evidentne sa nachádzať ani nemohla. Naopak – od prvých básní až do posledných veršov básnik, ako je známe, nekompromisne viní Rusko z početných zločinov a odhaľuje jeho podlosť, obľudnosť a lživosť.

Hodnotenia postavy Mikuláša I. bolo u oboch básnikov diametrálne odlišné. Kollár v 439 sonete opisuje, ako cár dozvediac sa o poľskom povstaní, nazýva Poliakov rodnými bratmi a tvrdí, že nie je potrebné mať voči nim pocity nevraživosti. Poet sa pred ním skláňa:

*Žádnému snad Slávy náměstníku
tolik národnosti nevyšlo
ještě z ust, co tomu panovníku;*

*jak by i nám uklonu zde naši
vzdáti na um bylo nepřišlo
gosударu tomu Mikuláši?*

Pre Ševčenka je Mikuláš I. – „неудобозабываемый Тормоз“, „не первый русский коронованный палач“ / „неудржателна brzda“, „nie prvý ruský korunovaný kat“,⁴⁸ zosobnením despotického ruského vládnutia, ktoré sa dopustilo toľkých krívd na Ukrajine. Ostro satirický obraz cára je predstavený v poéme *Сон. Комедія (Sen. Komédia)*.

Oboch básnikov spája pochopenie toho, že stabilita slovanstva je možná len na základe kultúrneho obrodovania národov, z ktorých sa slovanstvo skladá. Táto myšlienka zaznieva v citovanom traktáte Kollára a neustále sa k nej vracia aj Ševčenko, ktorý vyzýva svojich krajanov k pochopeniu vlastnej histórie:

*Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Тую славу. Та читайте
Од слова до слова,
Не минайте ані титли,
Ніже тії коми,
Все розберіть... та й спитайте
Тойді себе: що ми?...
Чиї сини? яких батьків?
Ким? за що закуті?... (I мертвим, i живим..., pp. 149 – 158).*

48 Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. «Букварь южнорусский». Записи народної творчості. Ін: ШЕВЧЕНКО, Тарас: *Повне зібрання творів у 12 т.* Київ: Наукова думка, 2003, т. 5., с. 101, 124.

„Len sa dobre prizeraajte,
 prečítajte znova
 slávu túto. Lež čítajte
 od slova do slova,
 ni titlo nevynechajte,
 ani čiarky prosté –
 premyslite ... Spýtajte sa
 sami seba: čo ste?...
 Čí synovia? Kto sú bratia?
 Kým, začo sú skutí?... (Aj mŕtvym, aj živým, aj nenarodeným..., s. 292).

Zárukou prebudenia národného a kultúrneho života je všestranné vzdelanie:

*Учітесь, читайте,
 І чужому навчайтесь,
 Й свого не цурайтесь.* (pp. 219 – 221).

*Učte sa, čítajte,
 aj cudziemu naučte sa,
 aj svojho si dbajte.* (s. 294).

Vtedy sa splní proroctvo básnika, ktoré s ohromnou umeleckou silou vyjaviť v záverečnej časti poémy-mystéria *Великий льох – Стоїть в селі Суботіві...* (*Veľký loch – Stojí v dedine Subotov*, preklad J. Kokavca: *Stojí, stojí v Subotove...* pozn. prekl.):

*Церков-домовина
 Розвалиться... і з-під неї
 Встане Україна.
 І розвіє тьму неволі,
 Світ правди засвітить,
 І помоляться на волі
 Невольничі діти!... (pp. 541 – 547).*

*Kostol – domovina
 rozváľa sa a spod neho
 vstane Ukrajina.
 A rozbije tmu poroby
 a pravda zasvieti,
 pomodlia sa na slobode
 nevoľnícke deti!... (Stojí, stojí v Subotove... s. 264).*

Ešte jeden Kollárov sonet z poémy *Slávy dcéra* stojí za to, aby sme sa naň odvolali, keďže je preložený do ukrajinčiny. V sonete 270 známy Slovák, konštatujúc rôznorodosť Slovanov a početné nezhody medzi nimi, vyzýva k jednote, lebo len ak sa spoja, dosiahnu prvenstvo:

*Učinite tu radost milé matce,
Rusi, Serbi, Češi, Poláci,
žíte svorně, jako jedno stádece!*

*Tak vám vojna lidožerná vládce,
tak vlast nerozterhnou chytráci,
a váš národ pervý bude v krátce.*

Zvolanie „*жити в унісон*“ / „*žít unisono*“ sa u Ševčenka opakuje – básnik zdôrazňuje rovnoprávnosť slovanských národov, modlí sa za to, ako už bolo spomenuté „*Щоб усі слав'яне стали Добрими братами*“ / „*Aby sa všetci Slovania stali Dobrými bratmi*“.

Porovnanie tvorby dvoch veľkých slovanských básnikov, ktoré je detailnejšie, než tie predošlé, odhalilo isté súvislosti, najmä to, nakoľko Ševčenko poznal analyzované Kollárove sonety podľa zbierky Metlynského. Máme dôvody presvedčivo vymedziť hranice možného Ševčenkovo osvojenia si Kollárových skúseností. Okrem toho sú preskúmané niektoré prieniky v traktovaní témy národného obrodzenia a rovnako aj bytostné rozdiely v prístupe k téme v prípade obidvoch spisovateľov. Kollár mal na mysli obrodzenie Slovákov i Čechov v širšom kruhu slovanských národov a živil ideu slovanskej vzájomnosti. Ševčenko, dobre oboznámený s touto koncepciou – jej záblesky badáme v dedikácii do poémy *Єретик (Kacír)* a v iných prácach, sa trápil najprv pre ukrajinský národ, ktorý bol v cárskom Rusku pozbavený vlastnej histórie, jazyka, kultúry a vôbec bez akýchkoľvek národných práv.

Preklad Adriana Amir

Literatúra

- БОГРАД, Владимир: Журнал «Отечественные записки»: 1839 – 1848: Указатель содержания. Москва : Книга, 1985.
- БОДЯНСКИЙ, Осип: *О народной поэзии славянских племен. Рассуждение на степень магистра философского факультета первого отделения, кандидата Московского университета.* Москва, 1837.
- БОРОНЬ, Олександр: Типологія образу могили. In: *БОРОНЬ, Олександр: Поет і його проза: генеза, семантика і рецепція Шевченкової творчості.* Київ : Критика, 2015, с. 57 – 66.
- ДЗЮБА, Иван: Шевченко і Хом'яков. In: *ДЗЮБА, Иван: Тарас Шевченко серед поетів світу.* Київ : Либідь, 2017, с. 269 – 387.
- ЗАЙЦЕВА, Александра: Ян Коллар. In: *История словацкой литературы.* Москва : Наука, 1970, с. 46 – 61.
- Кобзарь Т. Шевченка. In: *Отечественные записки*, т. X, 1840, № 5, отд. VI, с. 23 – 24.
- КОЛ[Л]АР, Иоани: О литературной взаимности между племенами и наречиями славянскими. In: *Отечественные записки*, т. VIII, 1840, № 1 (январь), отд. II, с. 1 – 24; № 2 (февраль), отд. II, с. 65 – 94.
- ЛИХТЕЙ, Тетяна: Словацька поезія XIX ст. у дискурсі українсько-словацьких літературних взаємин. In: *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 2013, вип. 2 (30), с. 125 – 130.

- МЕЛЬНИЧЕНКО, Володимир: *«На славу нашої преславної України»*: (Тарас Шевченко і Осип Бодяньський). Москва : ОЛМА Медиа Групп, 2008.
- МЕТЛИНСЬКИЙ, Амвросій: *Думки і пісні та ще дещо Амвросія Могилы*. Харків : 1839.
- МОГИЛА, Амвросій – ГАЛКА, Ієремія: *Поезії*. Київ : Радянський письменник, 1972.
- ПАВЛЮК, Микола: Вірші Яна Коллара та Миколи Костомарова про слов'янське єднання. In: *Слово і Час*, 1993, № 12, с. 3 – 8.
- ПАВЛЮК, Микола: Коллар Ян. In: *Шевченківська енциклопедія в 6 т.* Київ : НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка, т. 3, 2013, I–II, с. 454 – 455.
- ПЕРЕПИСКА, Я. К. – ГРОТА, С. П. А. – ПЛЕТНЕВЫМ, К. Я. – ГРОТ (ed.): *Санкт-Петербург*, 1896, т. 2.
- ПОЛОТАЙ, Ангеліна: Шевченко і Бодяньський. In: *Радянське літературознавство*, 1965, № 8, с. 34 – 44.
- ПУШКИН, Олександр: *Полное собрание сочинений в 10 т.* Ленинград : Наука. Ленингр. отд-ние, 1977, т. 3. Стихотворения, 1827 – 1836.
- РИГЕЛЬМАН, Николай: Продолжение писем из Вены. In: *Московский литературный и ученый сборник на 1847 год*. Москва : 1847, с. 193 – 260.
- ФЕДОРУК, Олесь: *Перше видання Шевченкових «Гайдамаків»*: Історія книжки. Київ : Критика, 2013.
- ФРАНКО, Іван: Літературне відродження Полудневої Русі і Ян Коллар. In: ФРАНКО, Іван: *Зібрання творів у 50 т.* Київ : Наукова думка, 1981, т. 29, с. 40 – 50.
- ФРАНКО, Іван: Слов'янська взаємність в розумінні Яна Коллара і тепер. In: ФРАНКО, Іван: *Зібрання творів у 50 т.* Київ : Наукова думка, 1981, т. 29, с. 50 – 76.
- ШЕВЧЕНКО, Тарас: *Повне зібрання творів у 12 т.* Київ : Наукова думка, 2001, т. 1: Поезія 1837 – 1847.
- ШЕВЧЕНКО, Тарас: *Повне зібрання творів у 12 т.* Київ : Наукова думка, 2003, т. 3: Драматичні твори. Повісті.
- ШЕВЧЕНКО, Тарас: *Повне зібрання творів у 12 т.* Київ : Наукова думка, 2003, т. 5: Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. «Букварь южнорусский». Записи народної творчості.
- ШЕВЧЕНКО, Тарас: *Повне зібрання творів у 12 т.* Київ : Наукова думка, 2003, т. 6: Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т.Шевченком або за його участю.
- ШЕВЧЕНКО, Тарас: *Твори в двох томах.* (Санкт-Петербург) : Вид. В. І. Яковенка, 1911, т. 1: Кобзар, т. 2.
- ЯРОВИЙ, Олександр: Ідея слов'янської взаємності на українському ґрунті: концепція Я. Коллара в осмисленні Т. Шевченка. In: *Слово і Час*, 1999, № 1, с. 31 – 35.
- KOLLÁR, Ján: *Slávy dcera*. Digitalizátor: Martin Odler. Zlatý fond denníka SME. 2007. In: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/142/Kollar_Slavy-dcera/1#axzz4IOb64B6U.

Oleksandr Boron'
Shevchenko Studies Department
T. H. Shevchenko Institute of literature
of National Academy of Sciences of
Ukraine
4 Mykhaila Hrushevskeho Str
Kyiv 01001
Ukraine
e-mail: ovboron@gmail.com